

Lellinges oldtid

Henning Mathiesen, foredrag Beboerforeningens årsmøde 24.11.2014

Under diskussionen om navnet på vikingeborgen var der nogle, der fremførte det argument, at borgen skulle have navn efter det sted, der var ældst.

Hvis man regner efter, hvilket stednavn, der først er registreret i skriftlige kilder, er Lellinge dét af de to navne - Vallø og Lellinge - som er det ældste. Navnet Lælinghe er første gang nævnt i 1297. Vallø er første gang nævnt kort tid derefter, nemlig i 1318 (Waleue). Salby er dog nævnt betydeligt tidligere, nemlig i 1186 mens Køge allerede nævnes i 1177 (Chøke).

Om alderen på navnet Lellinge kan under alle omstændigheder siges, at det er et meget gammelt navn. Ifølge Navneforskningsinstituttet ved Københavns Universitet er det endelsen -inge, der siger noget om dette. Stednavne, der har denne endelse, er - for at gøre en lang historie kort - dannet i en lang periode, som strækker sig fra tiden omkring vor tidsregning, altså år 0, og frem til vikingetiden, men IKKE senere. Det er altså rimeligt at antage, at dette sted allerede i vikingetiden havde navnet Lellinge i en eller anden form.

Der er flere fortolkningsmuligheder med hensyn til stednavnets betydning. Jo ældre, navnedannelsen er, desto mere usikker er ordenes betydning, da de jo ændrer sig henad vejen. Navnet Lellinge kan deles i to. Den første del mener man betyder "læ", men i nyere forskning regner man det for mere sandsynligt, at det betyder noget i retning af en nedhængende gren. Ja, man bruger sågar den lidt frække betegnelse "noget, der hænger slapt nedad"! Dette skulle så - i følge forskerne - referere til skrænter eller bakker, der falder ned mod åen. Den gamle endelse -inge er der også flere (meget indviklede) bud på; den mest udbredte opfattelse er, at det simpelthen kan oversættes til "stedet", men det kan også være et udtryk for de mennesker, der bebor det.

Stenalderen

MEN - Lellinges historie kan føres meget længere tilbage end til vikingetiden. Vi skal bare et helt andet sted hen, og kodeordet er VANDLØB!

I oldtiden var Danmark for størstedelens vedkommende dækket af store skove, som var vanskeligt fremkommelige. Den letteste måde at komme frem på, var derfor ad vandvejene. Dengang var vandløbene langt mere vandrige og dermed sejlbare. I vikingetiden skar en bred, lavvandet fjord sig ind i landet fra bugten. En fjord med vige og næs, og med en dybere rende, som gjorde besejling mulig. Men også Egerisbækken, som er fællesnævner for de to vandløb, som mødes ved Byledet og sammen løber i åen præcis ved vikingeborgen, har antagelig været mulige at besejle med små både i ældre tider. Følger vi Egerisbækken mod syd, når vi Disvrågård, hvor gårdejer Niels Haagen Pedersen gennem tiden har gjort mange spændende oldtidsfund.

Nu afdøde gårdejer Niels Haagen Pedersen har været historisk interesseret i al sin levetid. Niels Haagen Pedersen blev født i Lellinge i 1907, hvor faderen få år forinden havde købt Disvrågård. Som barn og ung havde Niels gårdens marker og den nærliggende Krageskov som tumleplads, og da han blev voksen, overtog han gården efter sin far.

Utallige er derfor de timer, Niels Haagen Pedersen gennem årene har tilbragt på og omkring Disvrågårdens marker. Tidligt fattede den unge Niels interesse for historie og i løbet af de mange år har Niels' vågne blik afsløret mange skatte i den hjemlige jord. Hver gang, nye og forbedrede maskiner holdt deres indtog, dukkede nye fund frem af mulden.

I alle årene har Niels holdt de mange fund for sig selv, idet han ikke mente, andre ville interessere sig for disse flækker, vættelys, pilespidser og øksedele som han selv gjorde. Først i 1999 lod han sig overtale til at lade museumsinspektør Svend Åge Tornbjerg fra Køge Museum kigge på samlingen.

Tornbjerg viste stor interesse for Niels Haagens fund, og det viste sig endda, at der var danefæ imellem. Disse var to bøjlefibulaer, som er overdraget Nationalmuseet. En fibula er et smykke, der også havde som funktion at holde to tøjstykker sammen, f.eks. kjolestropper eller slag. Den ene er udformet som en fugl med vinger, hale og klør, og denne kan muligvis have haft en symbolsk betydning, idet man mener, fuglen hentyder til Odin, som jo havde ravnene Hugin og Munin som symbol. Begge smykker dateres til yngre germansk jernalder (530-775/800 e.Kr.).

Blandt Niels Haagen Pedersens fund var der eksemplarer fra mange tidsepoker. Mange fragmenter af flintøkser fra yngre stenalder (4300-2400 f.Kr.), enkelte økser fra slutningen af ældre stenalder, Ertebøllekulturen (5200-4200 f.Kr.). Fra dolktiden var der både pilespidser, segl og fragmenter af dolke. Fra bronzealderen (1800-500 f.Kr.) var der en enkelt flækkesegl. Fra jernalder og vikingetid var der en hvæssesten samt to tenvægte og en glasperle.

Det ældste fund var en pilespid med en særdeles høj alder, måske over 9.000 år gammel.

Fundene fortæller, siger Svend Åge Tornbjerg, at landsbyen Lellinge går langt tilbage til tiden omkring år 500, perioden germansk jernalder. Fundene fortæller også, at Lellinge oprindeligt lå netop her, hvor fundene er fremkommet, men i slutningen af vikingetiden er byen flyttet til sin nuværende placering. Enkelte andre steder på egnen, fortsætter Tornbjerg, har vi ad arkæologisk vej kunnet påvise samme historie, bl.a. ved Ølby, Ejby, Solrød, Strøby og Varpelev.

Niels Haagen Pedersen nåede inden sin død i august 2001 at få såvel Køge Museums som Nationalmuseets anerkendelse for sine arkæologiske fund.

Vi har flere beviser på menneskelig beboelse i området. I Krageskoven ligger 22 fredede gravhøje fra bronzealderen. Ingen af dem har været undersøgt ved udgravning, og mange af dem er sunket sammen, så de er vanskelige at få øje på. Én af disse høje ligger netop i nærheden af skovbrynet ved Disvrågårds jord, og en anden i nærheden er den nemmeste at se, den ligger umiddelbart ved indkørslen til Kongehuset. Bronzealderen gik fra ca. 1500 til ca. 500 før Kristi fødsel.

I Krageskoven er der også registreret et område med oldtidsmarker, dvs. marker, der har været dyrket på et tidspunkt, hvor skoven har været ryddet. Oldtidsmarkerne er dateret til ca. år 500 efter Kristi fødsel, dvs. yngre jernalder eller århundrederne umiddelbart op til vikingetiden.

Der er således beviser nok på, at historien har lange rødder i Lellinge!

Konklusionen på spørgsmålet om, hvilket stednavn, der er ældst, må være, at det kan man ikke afgøre. Der har været masser af liv i områderne omkring Vallø, Lille Salby og Gammelkøge. Men hvad der derimod er ganske klart er, at Lellinge - MED sit navn - kan føres tilbage til et godt stykke tid FØR vikingetiden!

Som det fremgår af Niels Haagen Pedersens fund, har der levet mennesker her i området siden ældre stenalder, hvilket vil sige de sidste 6000 år. På et eller andet tidspunkt i yngre jernalder er man begyndt at omtale sit hjemsted som Lellinge, selvfølgelig i den tids sprogform. Hvornår landsbyen Lellinge er opstået på sin nuværende placering, ved vi ikke, men det er ikke utænkeligt, at det er sket mens vikingeborgen har haft sin storhedstid.

Vi skal huske på, at vikingeborgen jo ikke blot var en kaserne med soldater, der øvede sig i våbenbrug dagen lang. "Soldater" på den tid var jo netop *vikinger*, frie bønder, der gik i ledning, når kongen havde brug for det. Omkring ringborgen samlede der sig et mylder af handlende, rejsende og mange andre, ofte hele familier, for her var der dels beskyttelse - sådan var selve borgen placeret - og dels mulighed for at møde andre og netop købe og sælge fødevarer og forbrugsgoder. Der er stor sandsynlighed for, at man vil finde rester af et bolværk eller kaj anlæg, hvis der ellers stadig *kan* findes nogle.

Historikerne er ret enige om, at Harald Blåtand, som var bygherren på disse borge, skabte dem for at signalere magt. Derfor måtte borgene - også den i Lellinge - have været kendt viden om, ellers var der jo ikke nogen at signalere til!

Hvis vi har lyst, kan vi spekulere videre: Vikingeborgene var kun aktive i kort tid, set i historisk sammenhæng. Også Borgring blev forladt, endnu ved vi ikke, om den blev angrebet, eller om den blot forfaldt. Efter vikingetidens slutning i ca. 1050 begyndte middelalderen, og herfra er der sagn, der fortæller om en middelalderborg på den "rigtige" Borgring, nemlig den skovklædte bakke nede ved Gammel Lellingegård. Dette område er aldrig blevet arkæologisk undersøgt, så vi ved ikke, om sagnet har noget på sig. Imidlertid er et sådant middelalderligt bygningsværk tidssvarende med Lellinge Kirke, og så begynder historien pludselig at hænge sammen - det ubrudte bånd fra Oldtiden og til i dag!

- - -

Vi tre amatører på Lellinge Lokalarkiv er hverken historikere eller arkæologer. Det er ikke op til os at afgøre, hvorvidt den ene eller anden teori er sand. Vores opgave er at indsamle oplysninger og derefter stille dem til rådighed for folk, der har brug for dem. Vi havde avisudklip om den første registrering af vikingeborgen fra 1970 i arkivet, derfor faldt det os for brystet, at arkæologerne i år gjorde sig selv til "findere" af borgringen. Hele historien om navnet på anlægget må jeg tage på min personlige kappe, selv om Dagbladet fremhævede mig som arkivleder, da den første protest blev offentliggjort.

Hvorom alting er, må den nye aktivitet omkring udgravningen af borgen betegnes som et lykketræf for Lellinges historie. Den store opmærksomhed gør jo, at mange andre ting kommer op til overfladen, efter det sædvanlige princip: Ét svar giver to nye spørgsmål! Til næste år vil

arkæologerne fortsætte udgravningerne på marken derovre, og der vil utvivlsomt blive gjort nye opdagelser. Der er også blevet sat skub i såkaldt "almindelige beboeres" hukommelse, så der vil være andre steder langs åen, hvor det måske kan betale sig at lave en forundersøgelse. Det afhænger altsammen af arkæologernes forståelse for sammenhæng - og af penge, naturligvis!

I den forbindelse vil jeg gerne efterlyse folk, der kan huske noget fra de første undersøgelser i 1970'erne. Hvis der er nogen, der dengang har talt med museumsfolkene eller på anden måde har en erindring om, hvad der dengang skete, så er vi meget interesserede i at høre om det.

På bordet herovre har vi lagt nogle kort og andet, der har relevans til det, jeg lige har talt om, og der er også nogle eksempler på de seneste afleveringer til arkivet. Som sædvanlig vil jeg opfordre alle til at betænke arkivet, når dødsboer skal ryddes, eller der i det hele taget skal ryddes op!

- - -